

BŽP reforma. Perleidžiamosios žvejybos koncesijos

Kodėl Komisija siūlo taikyti perleidžiamąsias žvejybos koncesijas (PŽK)?

Pagal BŽP nesugebėta išspręsti perteklinio pajėgumo problemos. Nuo 1994 m. iki 2013 m. bus išleista 2,73 mlrd. eurų, kad pašalintume žvejybos laivus iš apyvartos, tačiau nepaisant šių milžiniškų išlaidų mūsų žvejybos pajėgumas vis vien kasmet didėja apie 3 proc. Nė viena ankstesnė perteklinio pajėgumo šalinimo politika (daugiametės valdymo programos, įėjimo ir išėjimo normos, laivyno dydžio viršutinės ribos nustatymas, viešos pašalinimo iš apyvartos schemos) nebuvo veiksminga. Audito Rūmams kyla abejonių, ar mokesčių mokėtojų pinigai turėtų būti naudojami pertekliniam pajėgumui šalinti. Atsižvelgdama į tai, Komisija siūlo pasitelkti gerąją valstybių narių patirtį, pvz., PŽK tipo sistemas. Tarptautinėse ataskaitose nurodoma, kad įvairaus pobūdžio PŽK „stabdo visuotinį [žuvininkystės] žlugimą ir netgi pasuka šį procesą priešinga kryptimi“ (Costello ir kt., 2008) ir padeda skatinti ekonomikos augimą (Pasaulio bankas ir FAO, [FAO], 2008).

Tinkamai sukurtos PŽK sistemos gali tapti veiksminga priemone, skirta laivų savininkams planuoti žvejybinę veiklą atsižvelgiant į rinkos pokyčius, iškrauti visą sužvejotą laimikį ir planuoti investicijas. Be to, PŽK suteikia žvejams galimybę pasitraukti iš šio sektoriaus, gavus finansinę kompensaciją. Patirtis rodo, kad taikant PŽK tipo sistemas taip pat padidėja ūkio subjektų atsakomybė ir sudaromos palankesnės sąlygos mažinti žuvų išmetimą į jūrą.

Ką siūlo Komisija?

Nuo 2014 m. valstybės narės yra įpareigosios pradėti taikyti PŽK pagal griežtus principus. Pirmiausia, jūrų išteklių yra ir turi likti viešoji gėrybė. Pagal PŽK sistemą negalima suteikti nuosavybės teisių į jūrų išteklius: galima tik suteikti teisę ribotą laikotarpį naudoti šiuos išteklius. Pasibaigus šiam laikotarpiui PŽK turi būti gražinama valstybei narei, ir ji gali ją vėl paskirti laikydamasi tokių pat arba kitokių paskirstymo kriterijų. Antra, PŽK gali būti parduodamos, nuomojamos arba sukeičiamos tik laikantis griežtų sąlygų: PŽK gali pirkti tik registruotų ir naudojamų laivų savininkai, norintys naudoti jas licencijuotame ir naudojamame laive. Trečia, turi būti užtikrintas santykinis stabilumas. Ketvirta, valstybės narės turi atsiimti PŽK, jeigu laivo savininkas padaro sunkų pažeidimą, ir, penkta, jos turi palikti kvotų ir PŽK naujiems žvejams, kurie nori pradėti žvejoti.

Laikydamosi pirmiausia išdėstytų penkių principų, valstybės narės turi pradėti taikyti PŽK nacionaliniu lygmeniu pagal privalomą sistemą, apimančią visas rūšis, kurioms nustatytas bendras leidžiamas sužvejoti kiekis ir kvotos arba žvejybos pastangų apribojimai, ir visiems ilgesniems kaip 12 m laivams, taip pat laivams su velkamaisiais žvejybos įrankiais. PŽK yra tik naudojimo teisės, kurias valstybės narės paskirsto laivų savininkams tam tikriems laikotarpiams. Tai nustatyta nacionalinės tam tikrų žuvų išteklių kvotos procentinė dalis. Jeigu taikoma žvejybos pastangų sistema, pvz., kaip Viduržemio jūroje, PŽK sistema taikoma tik paskirstomoms pastangoms. Žvejybos galimybės, kurios nėra reguliuojamos pagal ES kvotų arba žvejybos pastangų sistemą arba kurioms taikomi tvarios žuvininkystės susitarimai su trečiajais šalimis, į PŽK sistemą neįtraukiamos.

Kaip turėtų būti paskirstomos kvotos ir PŽK?

Pagal pasiūlymą valstybėms narėms numatyta pasirinkimo laisvė, tačiau Komisija norėtų, kad valstybės narės nustatytų nacionalinius arba regioninius prioritetus, pagal kuriuos tam tikra procentinė nacionalinių kvotų dalis būtų paskirta smulkiosios žvejybos laivynui. Likusioji kvotų dalis būtų valdoma pagal PŽK sistemą. Valstybės narės kartu su suinteresuotaisiais subjektais turėtų taip sukurti nacionalinę PŽK sistemą, kad glaudaus jų bendradarbiavimo dėka nacionalinė PŽK sistema būtų pritaikyta atitinkamos valstybės narės ypatumams ir priimtina suinteresuotiesiems subjektams. Projektuodami PŽK sistemą, valstybės narės ir suinteresuotieji subjektai turėtų sudaryti palankesnes sąlygas nuo žvejybos priklausomoms pakrančių bendruomenėms, labiau tausojantiems aplinką žvejybos būdams ir tradiciniais žvejybos įrankiais žvejojantiems laivynams. Jos turėtų atidėti iki 5 proc. kvotų arba PŽK naujiems rinkos dalyviams. Taigi valstybės narės ir suinteresuotieji subjektai turėtų taikyti šią sistemą siekdami nustatyti prioritetinius žvejybos būdus, kuriuos jie laiko labiau pageidautiniais dėl socialinių arba aplinkosaugos sumetimų. Pvz., Danija taikė PŽK sistemą, norėdama paremti pakrančių bendruomenes, ir šiuo tikslu trumpesniems negu 17 m laivams 10 proc. padidino jų menkių ir jūrų liežuvių kvotas.

Kokias apsaugos priemones gali taikyti valstybės narės?

Valstybių narių, kuriose taikoma PŽK sistema, patirtis rodo, kad planuojant iš anksto rizikos galima išvengti. Todėl valstybės narės ir suinteresuotieji subjektai, kurdami sistemą, privalo pasirūpinti, kad pagal PŽK sistemą būtų užkirstas kelias spekuliacijoms ir situacijoms, darančioms žalą nuo žuvininkystės ir su ja susijusios veiklos priklausomiems regionams. Be to, jie privalo griežtai reguliuoti PŽK sistemą ir užtikrinti, kad valstybių narių valdžios institucijos gebėtų visada imtis veiksmų, skirtų užtikrinti, kad PŽK turėtojais laikytųsi taisyklių. Šiuo tikslu valstybė narė turėtų taikyti priemonių rinkinį, pvz.:

- neįtraukti smulkiosios žvejybos laivų (trumpesnių kaip 12 m ir žvejojančių su pasyviosios žvejybos įrankiais), kad užtikrintų, jog šio svarbaus segmento žvejybos teisės nebūtų perduodamos didesniems laivams);
- neleisti pernelyg didelės koncentracijos vengiant, kad kelių laivų savininkų rankose neatsirastų per daug žvejybos teisių. Tai turi būti daroma nustatant didžiausias leidžiamas procentines atitinkamo išteklių dalis, kurias gali būti leidžiama sužvejoti konkrečių laivų savininkams;
- rezervuoti dalį nacionalinių kvotų pakrančių bendruomenėms, kurios yra priklausomos nuo smulkiosios žvejybos laivynų;
- riboti galimybę perleisti žvejybos teises tam tikroje žuvininkystės srityje (pvz., baltųjų žuvų koncesijos gali būti perduodamos tik kitiems baltųjų žuvų koncesijų turėtojams, bet negali būti perduodamos pelaginių žuvų koncesijų turėtojams).

Ar Europos pakrančių regionuose neišnyks smulkiosios žvejybos laivynai?

Ne, nes valstybės narės jiems netaikys PŽK sistemos. Tai reiškia, kad 60 proc. visos ES laivų gali būti niekada neįtraukti į PŽK sistemą. Pvz., Danijos smulkiosios žvejybos

segmentas, kuriam priklauso 6–10 m ilgio laivai, yra valdomas ne pagal Danijos PŽK sistemą ir, palyginti su likusia Danijos laivyno dalimi, sumažėjo gerokai mažiau.

Kaip gamintojų organizacijos galėtų valdyti PŽK?

Daugelyje valstybių narių gamintojų organizacijos sutelkia savo narių kvotas. Jos prižiūri iškraunamų žuvų panaudojimą ir prekybą, keičiasi kvotomis su kitomis gamintojų organizacijomis, kad suvaldytų kvotų panaudojimą. Jos galėtų valdyti ir savo narių turimų PŽK pardavimą ir nuomą. Bendras gamintojų organizacijos kelių narių PŽK valdymas galėtų suteikti galimybę tikroju laiku keistis PŽK ir tinkamai planuoti gamybą. Be to, žvejų bendruomenės dažnai yra priklausomos nuo žvejybinės žuvininkystės ir perdirbimo pramonės kaip pajamų šaltinių. Žvejų bendruomenės, per tarpšakines organizacijas bendrai valdančios sutelktas savo narių PŽK, gali įgyti pranašumą, sujungusios šias veiklos rūšis.

Ko tikimasi ES laivyno konsolidavimo požiūriu?

Įvairiose valstybėse narėse PŽK padėjo racionalizuoti laivyno naudojimą. Danijoje PŽK sistema 2003 m. buvo pradėta taikyti baltųjų žuvų žvejybos laivynui, ir šis nuo to laiko sumažėjo 50 proc. Priedugnio žuvų žvejybos laivynui PŽK sistema pradėta taikyti nuo 2007 m., ir nuo tada šis laivynas sumažėjo 30 proc. Abiejuose segmentuose padidėjo pelnas. Estija PŽK sistemą pradėjo taikyti 2001 m., ir iki 2009 m. laivynas sumažėjo apie 40 proc. Ispanijoje pradėjus taikyti PŽK sistemą, vadinamasis „Gran Sol“ laivynas nuo 1992 m. iki 1997 m. sumažėjo 30 proc.